باشلار و ئەندێشەکانی ئاو

سیفەتە ئەنتۆلۆژییەکانی ئاو

سەعید بو خەلیت

لە عەرەبییەوە: ئومێد عوسمان

ئاو ئاماژەیە بۆ قووڵێتی و مێینەیی و سانایی

پەیوەندیی باشلار بە ئاوەوە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵانی منداڵی و ئەو شوێنانەی کە پێوەی پەیوەست بووە. مەبەستم ناوچەی شامپانیایە، ئەو گوندەی کەلە دۆڵێک دایە و رووباری پێداتێدەپەڕێت و بە زۆریی جۆگەلە ئاوەکانییەوە دەناسرێتەوە.

باشلار دەڵێت»زێدی ئەسڵی، ئەو مادەیە کە کشاندن لێوەی دەست پێدەکات، کە ئەویش گرانیتە Granit، زەوی، با، وشکەڵانی، ئاو، رووناکی، هەموویان پێکەوە بەرجەستەی زیندە خەونەکانمان دەکەن، لەگەڵیدا خەون بەرەو توخمێکی راست دەمانبات و لەوێشەوە داوای رەنگی بنەڕەتی خۆمان دەکەین. ((زێدی ئەسڵیی بەها و هەقیقەتی جەوهەری دەبەخشێتە خەونەکانمان)). فەزای لەدایکبوون لای باشلار مادەیەکی ئەسڵییە کە ئێرامانەکانی خۆی لەسەر بونیاتناوە: ((لە خەونمدا لە نزیک رووبارەکە، خەیاڵم لە ئاوەکە دەکردەوە. ئاو، کەسک و بریسکەدار کە لەگەڵیدا دامێنەکانیش سەوز دەبن. ناتوانم لە نزیک رووبار دابنیشم بێئەوەی زیندەخەونێکی قووڵ نەمباتەوە و سەرلەنوێ ئاسوودەییم نەبینمەوە)). باشلار لە منداڵییەوە ئەوەی ئاشکرا کردووە، کە ماتریالیبوونی وێنە وەهم و کۆپیکردنی واقیع نییە، بەڵکو هێزێکی راسەقینەی لەخۆ گرتووە)). دەڵێت: ((لە نزیک ئاو و گوڵەکانی، باشتر تێگەیشتم کە زیندەخەون گەردوونە و هەڵدەکشێت. هەناسەیەکی بۆندارە و لە رێگەی خەوبینەوە لە شتەکان بەرز دەبێتەوە.))

لەو سۆنگەیەشەوە باشلار هەوڵیداوە هەڵوەستە لەسەر هەندێک لە سیفەتە ئەنتۆلۆژییەکانی ئاو بکات.

باشلار هەوڵیداوە هەڵوەستە لەسەر هەندێک لە سیفەتە ئەنتۆلۆژییەکانی ئاو بکات. ئاو ئاماژەیە بۆ قووڵێتی و مێینەیی و سانایی، هەندێکجاریش ئاو وەک دەروونی مرۆڤایەتییە

ئاو ئاماژەیە بۆ قووڵێتی و مێینەیی و سانایی، هەندێکجاریش ئاو وەک دەروونــی مرۆڤایەتییە. ((ئاویش خەمۆکی و وەنــەوز و فریودانی هــەیــە، کــەوا خــۆی دەردەخـــات نووستووە . پێدەکەنی، هەڵدەکات و لووش دەدات. تەنانەت ئاخاوتنیشی ناتــەواوە مادامەکی وەک زاررۆک گڕوگاڵ دەگرێت)). ئاو، خوێن و ژیانی زەوییە، هەروەها مەرگیشە: ((ئاو پرەنسیپی ژیان و مردنە و بۆ زیندەخەونیش هەردووکیەتی)).

مردن لە ناوەندی ئاودا، ئەوپەڕی دایکایەتییە، برینییە لە مردنی گەنجانە و جوان و پرشنگدارە. لەم روانگەیەشەوە دەکرێت لە سرووتە ئاوییەکان کەلە بەرێکردنی تەرم و سەفەرکردن بە بەلەم ئاودا تێبگەین.

باشلار دەڵێت: ئاو، مادەیەکە بۆ مردنی لاو و جوان و پرشنگدار، لە کانی تراژیدیا ژیان و ئــەدەب، ئاو برینییە لە توخمێکی بێ کبریا و تۆڵە نەسێن، خۆکوژییەکی مازۆشییە)). ((ئاو بێدەنگە، خەمۆک و نووستووە، قووڵێتییەکەی پاساوی خۆی هەیە، هێندەی وانە ماتریالییەکان ئێرامانی مەرگی لەخۆ گرتووە، بــەڵام نەک وانــەی مەرگی هیراگلتسی، مەرگ لەگەڵ شەپۆلە وەک شەپۆل دەمانبات. وانە، مەرگێکی نەگۆڕ و قووڵە و لە گەڵماندا لە نزیکمانەوە لە نێوماندا دەمێنێتەوە. ((ئاو، قەتیسە)): هێندەی رۆیشتنەکەی خەمبارە مادامەکی بە مــەرگ وەسفی دەکەین. ئیدگار پۆ Edgar Po زیاتر لە هەر کەسێکی تر لە شەودا درکی بە خەمۆکیی زۆنگە بێدەنگەکان کردووە. خۆ ئەگەر ئاو گۆڕ بێت و نیشانە بێت بۆ مەرگ و زۆرداری و تــونــدوتــیــژی، ئــەوا بەدیوێکی تردا وەک نەرمونیان و پێشوازیکەرێک لە ئەندێشەکانی ئاودا لەلای گەلانی دەراو و دۆڵە گەورەکان دەردەکەوێت)).

بــیــرۆکــەی مــردنــی ئــاوی، لە مەسەلەی راوەستانی رووبــار وەک ئاسنەنگێک کە پەڕینەوە لێی مەحاڵە

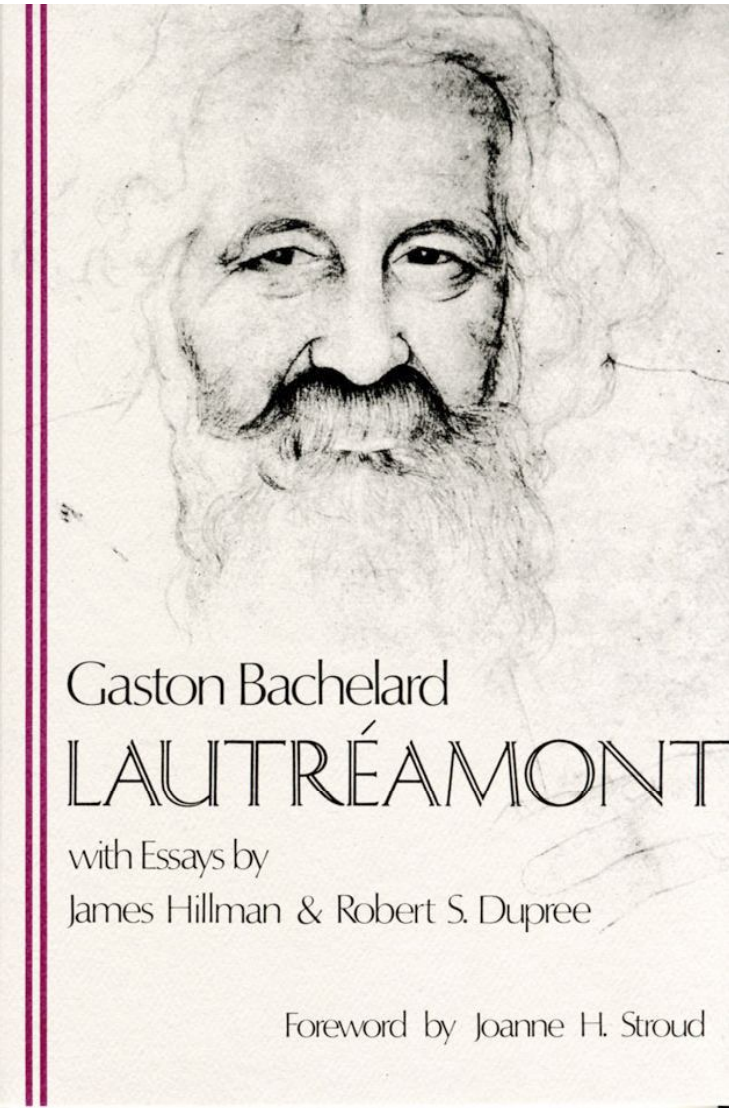

دەردەکـەوێـت: ((قــەدەر لە نێوان زیندووەکان و شوێنەکاندا دایناوە «کە هەرگیز بۆی ناگەڕێینەوە». مردن نەنیا سەرەڕۆییەک نییە لە ناوەڕاستی ئاودا، بـەڵام ئیتیمۆلۆژیا_ eytmologie_ (زانـسـتـی مـێـژووی وشـەکـان)ی مـەرگ، گواسـتـنـەوەی بەلەمە بۆ پشت ئاسنەنگەکە)). باشلار دەڵێت ئەندێشەی ئیدگار پو ئاوی هەڵبژاردووە کە جەوهەری جەوهەرە. جەوهەر، دایک. کەوابوو دەکرێت قەسیدەی Edgar Poe و زیندەخەونەکە چەند مۆدیلێیکمان پێشکەش بکەن کە گرنگترین توخمەکانی کیمیایی شیعری دیاری بکەن، کە باوەڕی بە ئەگەری دیراسەکردنی وێنە هەیە .

ئاو لای باشلار بە چەشنی توخمە گەردونییەکانی تر: ئاگر، هـەوا، زەوی، خراوەتە خانەی چەمکگەرایی کە توخمەکانی تر دیـاری و پۆلێنی دەکەن.

* ئـاو جـگـەلـەوەی مادەیەکە بـۆ دەستەبەرکردنی پێداویستییە بایۆلۆژییەکان، دیسان بۆ «هۆرمۆنی خەیاڵی» باڵا دەبێت، کە کۆمەڵێک میتافۆر و ئاماژەی لەخۆ گرتووە و سیفەتی مرۆیی وەردەگرێت.

* ئـاو ئـامـۆژگـاری و پەندی ئاکارییە. تێرامان نەک هەر بەتەنیا «پـەروەردە خەیاڵی مرۆییە» بەڵکو لـەگـەڵ مـرۆڤـدا کۆمەڵێک خاڵی هاوبەشی هەیە، بوونەوەرێکی بەمرۆ بووە. بە هەمان شێوەی مرۆڤ خاوەنی هەست و سـۆزە. دەنـگ، هەستی گەرمی دایکایەتیی هەیە ساتەوەختی ئارامبوون. بە پێچەوانەشەوە تووڕەو نـاڕازیـیـە. بۆ هـەر بوارێکیش لەم سیفەتانە پێدراو و داتای ئەتنۆلۆژیی خـۆی هـەیـە، بـەهـای دایکایەتی، مێینەیی، پاکژی، زمان،...دەردەکەون. ئاو لە دوو رەهەندی گەورەوە کارلێک دەکـات: ژیـا ن مـردن. لە سایەی ئەوانیشەوە کۆ بەها و سیفەتەکان کە پێوەی لکاون سەرهەڵدەدەن. بگرە دەکرێت بوترێت چوارچێوەی گشتیی کتێبی «ئاو و خەونەکان» وەزیفەیەک لەدوای یەکەکانی ئاو نووسیونێتنییەوە یان بە زمانی سایکۆلۆژیا، ئاو گەشبینە و رەشبینیشە. ئاو برێک هەست و سۆز و هەڵچوونە، کە لەگەڵ دەروونی مرۆڤایەتیدا یەکتر دەبـڕن. باشلار دەڵێت: شاعیر و خەوبینەکان زۆرجار کات بەسەر دەبەن وەک لەوە گەمەی دیاردەگەرایی ئاو بیانوروژێنێت، ئیدی ئەوکات ئاو دیمەنەکانیان دەڕازێنێتەوە، نەک کرۆکی زیندەخەونەکانیان.

***تێبینی:**
ئـەمـەی سـەرەوە بەشێکە لە وتارێکی توێژەر و نووسەری مەغریبی «سەعید بو خەلیت «